

In Memoriam Leen 't Hart (1920-1992) en Rien Ritter (1922-1991) Stadsbeiaardiers van Delft

Naar aanleiding van het overlijden van Rien Ritter (1922-1991) en Leen 't Hart (1920-1992)

door Laura J. Meilink-Hoedemaker

Leen 't Hart

Rien Ritter

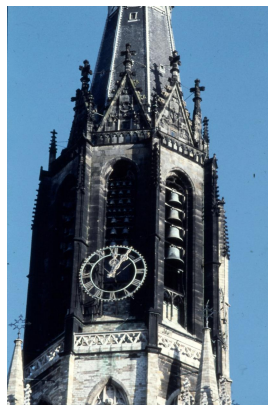
Inhoud

Inleiding	2
Na de Tweede Wereldoorlog.....	3
<i>Beiaardwedstrijd 1949.....</i>	<i>3</i>
<i>Zuid Amerika 1951.....</i>	<i>3</i>
Uitbreiding van de Delftse beiaard in 1950 en 1964.....	3
<i>Verdere loopbaan buiten Delft.....</i>	<i>4</i>
<i>Jubilea.....</i>	<i>4</i>
<i>Beiaardwedstrijden</i>	<i>4</i>
<i>Componeren in Delft</i>	<i>5</i>
Nationale en internationale uitstraling.....	5
Typisch Delft.....	6
De jaren zeventig en tachtig.....	6
Pensionering.....	7
World Carillon Federation	7
Naschrift.....	8
Verantwoording	8

Inleiding

Voor menig Delvenaar is het Delftse carillon onlosmakelijk verbonden met de namen van de stadsbeiaardiers Rien Ritter en Leen 't Hart. Het feit dat beiden kort na elkaar zijn overleden, Ritter op 12 januari 1991 en 't Hart op 29 mei 1992, vormt een aanleiding voor een terugblik op vijftig jaar beiaardkunst in Delft. In het onderstaande komen de volgende onderwerpen aan de orde: het instrumentarium, de plaats van de beiaard in het dagelijks leven in Delft, de beide stadsbeiaardiers, en tenslotte hun plaats in het klokkenspelgebeuren in Nederland en daarbuiten. Als begin jaartal is 1940 gekozen, het jaar waarin Leen 't Hart en Rien Ritter beiden in Delft hun eerste lessen op het klokkenspel ontvingen. Als eind jaartal is 1987 gekozen, het jaar waarin Ritter, als laatste van de twee, in Delft met pensioen ging.

Het klokkenspel van de Nieuwe Kerk in Delft had in 1940 met ruim drie octaven nagenoeg dezelfde samenstelling als in de zeventiende tot en met de negentiende eeuw. Het spel dateert van 1660 en is een werkstuk van de Amsterdamse geschut- en klokkengieter François Hemony. Het werd in 1678 door diens broer Pieter Hemony uitgebreid met drie klokken en in 1750/51 verving Joris Duméry uit Brugge een gescheurde klok en voegde er twee kleine klokken aan toe. De inrichting, met name de bedrading, was in de loop der eeuwen meer dan eens gewijzigd. De meest recente opknopbeurt had in 1929 plaats gevonden waarbij klavier en bedrading opnieuw een modernisering hadden ondergaan, en wel volgens de toen in zwang zijnde en nog steeds als voortreffelijk geldende standaard van de Belgische beiaardier Jef Denijn (1862-1941).

Klokkenspel van de Nieuwe Kerk te Delft

In 1940 was Jan Hendrik Storm de stadsbeiaardier van Delft. Deze gaf drie maal per week de gebruikelijke bespelingen op marktdagen. Toen eind jaren twintig in Nederland het uitwisselen van gastbeiaardiers in de zomeravondconcerten in zwang kwam, gaf Storm in Delft dergelijke concerten op de dinsdagavonden in juni, juli en augustus. Deze concerten zijn gekenmerkt door een programmering met oorspronkelijke composities. Jef Denijn was in 1891 in zijn woonplaats Mechelen naast de traditionele marktbespelingen begonnen met deze zomeravondconcerten. Storm had in 1931 in Mechelen de feesten bij Denijns optreden als stadsbeiaardier bijgewoond en kwam geïnspireerd terug in Delft. Hij begon daar met de voorbereidingen van een lespraktijk. De Gemeente kocht hiertoe in 1937 een oefenklavier bij Eijsbouts in Asten, dat een plaats kreeg in een pittoresk pandje aan de Kerkstraat, sindsdien ook wel 'beiaardhuisje' genoemd. Tegelijkertijd plaatste de gemeente een oproep in de krant om mannelijke (!) leerlingen te werven die te zijner tijd Storm zouden kunnen opvolgen. Onder hen bevonden zich de 17-jarige Rien Ritter en de 19-jarige Leen 't Hart. De lessen bestonden in 1940 voornamelijk uit het opdoen van praktijkervaring. Het repertoire bestond uit sonatines voor piano van onder anderen Clementi, die de leerlingen direct van blad moesten spelen.

Na de Tweede Wereldoorlog

Ritter en 't Hart kregen in 1943 beiden een tijdelijke aanstelling als adjunct-stadsbeiaardier om de toen door honger sterk verzwakte Storm te vervangen. Storm overleed in 1945. In 1946 kregen Ritter en 't Hart samen een vaste aanstelling. Men kan stellen dat er toen al sprake was van een duobaan. De beiaardiers moesten hun vakanties op elkaar afstemmen, zodat de bespelingen altijd doorgang konden vinden. Ze verzorgden bij toerbeurt telkens een maand de bespelingen op de beiaard en de orgelbegeleiding bij rouwplechtigheden op de gemeentelijke begraafplaatsen. Daarnaast hadden ze elk al langer een functie als kerkorganist. Ritter diende de Evangelisch Lutherse Gemeente sinds 1938 en 't Hart de Gereformeerde Kerk eveneens sinds 1938.

Ritter en 't Hart zetten beiden na de oorlog hun studies voort bij Ferdinand Timmermans (1891-1967) in Rotterdam. Deze stoomde leerlingen klaar voor het laatste studiejaar aan de beiaardschool in het Belgische Mechelen. In Nederland was toentertijd namelijk nog geen beiaardopleiding waaraan een diploma was verbonden.

Ritter studeerde gedurende twee jaren in Mechelen bij Staf Nees en slaagde in 1949. Hij was de eerste Nederlander die na de oorlog in Mechelen slaagde. Leen 't Hart slaagde daar in 1950 met het predicaat 'met grote onderscheiding' en profileerde zich als de eerste Nederlander die na de oorlog dit predicaat ontving. Zo hadden ze elk iets unieks.

Beiaardwedstrijd 1949

Leen 't Hart had in 1949 op aanmoediging van Timmermans in Rotterdam deelgenomen aan de beiaardwedstrijd van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging (NKV). Deze wedstrijd borduurde voort op een vooroorlogse traditie. Tot veler verrassing ging 't Hart, de amateur en debutant in dit gezelschap, met een royale voorsprong met de eerste prijs strijken. De stad Delft leefde mee met de successen van haar beiaardiers. Dat bleek wel uit berichten in de pers. In 1949 maakte Ritter een tournee met de reizende beiaard van Eijsbouts door België, Frankrijk en Zwitserland. Zodoende heeft hij niet kunnen deelnemen aan de wedstrijden in Rotterdam. Wellicht had de geschiedenis er dan heel anders uitgezien

Zuid Amerika 1951

In de pers is veel aandacht geschonken aan de reis van Leen 't Hart naar Brazilië, waar hij in april 1951 in Vila Formosa bij São Paulo een klokkenspel van Eijsbouts inwijdde en gedurende drie maanden les gaf aan enkele Brazilianen. 't Harts dagboek van deze reis vormt een bijzondere bron voor het wel en wee van de parochie van de Nederlandse paters in Brazilië en voor het pionierswerk dat 't Hart en Eijsbouts daar hebben verricht. Op de terugreis naar Nederland wijdde 't Hart de beiaard van Willemstad op Curaçao in, eveneens een product van Eijsbouts. In die periode verzorgde Ritter in Delft alle bespelingen.

Uitbreiding van de Delftse beiaard in 1950 en 1964

De Belgische gastbeiaardier Marcel Trimbos had in 1948 in een interview in de Delftsche Courant verkondigd dat de klokken weliswaar mooi waren maar dat de beiaard eigenlijk zou moeten worden uitgebreid tot de Vlaamse norm van vier octaven. Zo'n uitbreiding zou echter nog tot 1950 op zich laten wachten. Mr. G.E. Van Walsum, toen burgemeester van Delft, liet weten dat hij de werken waarmee Leen 't Hart in Rotterdam succes had geogst, graag eens op het Delftse carillon wilde horen. Dat was echter niet mogelijk omdat de bewuste composities geschreven waren voor een beiaard van vier octaven en de beiaard van Delft telde er slechts drie. Dit vormde de aanleiding het Delftse klokkenspel in 1950 uit te breiden met een tiental klokken. Deze werken werden door Eijsbouts uitgevoerd.

Intussen was in 1949 in Delft de ingenieur E.W. van Heuven gepromoveerd op een methode tot analyse van de klokkenklank. André Lehr was sedert 1948 in dienst bij Eijsbouts en werkte de ideeën van Van Heuven uit in de praktijk. Op grond van de analyse van enkele klokkenspellen, waaronder dat van Delft, kon Lehr aantonen dat Hemony in de 17e eeuw voor zijn klokkenspellen de

middentoonstemming had gebruikt. Deze ontdekking door Lehr is van baanbrekende betekenis geweest voor de na-oorlogse activiteiten op het gebied van restauratie en uitbreiding van klokkenspellen.

In de jaren vijftig en zestig kende Nederland een grote activiteit op het gebied van de wederopbouw. Ook de Delftse beiaard kreeg een plaats in deze restauratiegolf. In het kader van de algehele torenrestauratie, waarmee in november 1962 werd begonnen, werd de beiaard opnieuw aangepakt. Naar de hoge normen van die tijd werden twintig oude klokken alsmede de tien klokken van 1950 in het vierde octaaf afgekeurd. Eijsbouts goot nieuwe exemplaren naar oud model. Er zijn momenteel nog maar 17 originele Hemony klokken in de beiaard. De afgekeurde klokken van de gebroeders Hemony, van Joris Duméry en een 20ste-eeuwse vervanging door Gillet and Johnston hangen nu in een rek op de rode vloer van de Nieuwe Kerkstoren, de tien klokken van 1950 gingen de smeltkroes in. Tijdens die werkzaamheden in 1964 maakte de krant een 1 aprilgrap. Wie zich 's woensdags des morgens om 7 uur meldde aan de toren, kon deelnemen aan een rondleiding door Leen 't Hart en zou een zilveren theelepeltje ontvangen. Oplettende lezers evenwel wisten dat er in verband met de restauratie op dat moment helemaal geen klokken in de toren aanwezig waren en dat Leen 't Hart in het buitenland verbleef. In mei 1964 werd het klokkenspel opgeleverd en ingespeeld door 't Hart en Ritter.

Verdere loopbaan buiten Delft

In 1952 werden 't Hart en Ritter beiden in Leiden tot stadsbeiaardier benoemd en omdat ook dit een duobaan was konden zij dit goed combineren met hun werkzaamheden in Delft. In deze periode speelt zich een aardig voorval af in Delft, waar het bespelen van het carillon ter gelegenheid van bruiloften een eeuwenoude traditie is, meer nog dan in andere plaatsen in Nederland. Zo bespeelde 't Hart de klokken in juni 1954 ter gelegenheid van het huwelijk van zijn collega Ritter.

Vanaf 1953 lopen de carrières van Ritter en 't Hart uiteen. In dat jaar namelijk werd 't Hart door burgemeester Hermen Molendijk van Amersfoort aangezocht als beiaardier voor zijn stad. Molendijk wilde van Amersfoort een centrum van cultuur maken en de beiaard werd daarin een prominente plaats toegedacht onder meer door het stichten van een beroepsopleiding voor beiaardiers. 't Hart zou dan ook de leiding van de beiaardschool krijgen. Een andere taak was het 'uitdragen van de beiaardkunst'. 't Hart heeft zich met verve van die taak gekweten en gaf daar een geheel eigen invulling aan waarbij hij een goed gevoel voor publiciteit aan de dag legde. Als een ware ambassadeur reisde hij in de jaren vijftig en zestig met Delft als thuisbasis naar Duitsland, de Scandinavische landen en naar Zuid- en Noord Amerika. In 1957 volgde hij Timmermans op in Rotterdam.

Ritter heeft zijn grootste verdiensten juist binnen Nederland gehad als lid van het bestuur en van de adviescommissie van de Nederlandse Klokkenspel Vereniging. Hij werd benoemd als beiaardier in Alphen aan den Rijn (1964) en in Rijswijk (1967).

Jubilea

In 1968 vierden 't Hart en Ritter gezamenlijk hun 25-jarige aanstelling in Delft. In Amersfoort organiseerde Burgemeester Molendijk een receptie voor 't Hart. Na de bespeling in Leiden op kerstavond 1968 werd Leen 't Hart in zijn auto getroffen door een hartinfarct. Geheel in tegenstelling met de gebruiken van die tijd was hij eigenlijk snel weer op de been en binnen een jaar weer aan de slag in dit fysiek zware beroep. Ritter en leerlingen uit Amersfoort vervingen hem dat eerste jaar. Leen 't Hart was na zijn terugkeer actief alsof hij nooit was weggeweest. De werkzaamheden op zoveel verschillende en uit elkaar gelegen locaties waren voor hem een aanleiding te verhuizen van Delft naar Moerkapelle, dat centraal gelegen was tussen zijn vier werkplekken in. Maar de hechte band van 't Hart met Delft bleef verzekerd door zijn werkzaamheden als kerkorganist.

Beiaardwedstrijden

Zoals eerder vermeld, maakte Nederland in de jaren vijftig en zestig een heropleving van het beiaardspel door. In Rotterdam organiseerde Ferdinand Timmermans al sinds 1949 met steun van de Rotterdamse Beiaard Commissie wedstrijden in beiaardspel en in compositie. Delft ging op dit gebied wedijveren met Rotterdam, met Leen 't Hart als animator. De Stichting Delfesta ondersteunde in Delft

de organisatie en financiering van deze evenementen, en was daarin vergelijkbaar met de Rotterdamse Beiaard Commissie. Het bestuur van de NKV besloot toen de wedstrijden afwisselend in Delft (bij 't Hart en Ritter) en in Rotterdam (bij Timmermans) te houden. Zo vond in 1952 de twaalfde NKV-wedstrijd plaats in Delft, waarbij Ritter en 't Hart beiden deel uitmaakten van de jury.

In 1953 werd de NKV-wedstrijd georganiseerd in Utrecht in het kader van het 25-jarig bestaan van de Utrechtse Klokkenspel Vereniging. Leen 't Hart behaalde in deze wedstrijd de eerste prijs. Het was zijn laatste wedstrijd in Nederland. In het vervolg werd hij uitgenodigd als jurylid, zoals bij de NKV-wedstrijd van 1955 in Rotterdam.

In 1956 organiseerde Delfesta een nationale compositie wedstrijd, waarvoor in maart 1956 de inzendingstermijn sloot. Leen 't Hart was het niet eens (en met hem vele anderen) met de uitspraak van de jury die de eerste prijs toekende aan de Etude van J. Brillman. Bij wijze van protest en provocatie speelde 't Hart op de dag van de uitslag vol overtuiging en met veel succes de niet-bekroonde compositie van Albert de Klerk, de nog steeds frequent gespeelde en graag gehoorde Hemony Suite. In mei van dat jaar was de Etude van Brillman het verplichte werk in de veertiende NKV-wedstrijd in Delft. Ritter en 't Hart zaten beiden in de jury. Dit was ook de eerste keer dat leerlingen van de beiaardschool aan de NKV-wedstrijd deelnamen. Leen 't Hart besloot daarom in het vervolg ook niet meer te jureren. Mogelijk is dit een reden dat na 1956 het aantal beiaard evenementen in Delft afneemt. Wellicht speelt ook een rol dat door de benoeming van 't Hart in Rotterdam de naijver tussen 't Hart en Timmermans en daardoor tussen Delft en Rotterdam was vervallen. Bij de eenmalige compositiewedstrijd van de Stichting Visser Neerlandia en bij de NKV-compositiewedstrijd van 1957 maakte Ritter deel uit van de jury. In de Utrechtse compositiewedstrijd van 1957 zat 't Hart in de jury.

Componeren in Delft

Zowel Ritter als 't Hart hielden zich bezig met componeren voor beiaard, elk op zijn eigen wijze. Ritter werkte voornamelijk in opdracht van Gemeente of Rijk en zijn werken zijn alle uitgegeven bij Donemus. Hij componeerde in gematigd modern idioom en op monumentaal niveau. Daarnaast schreef hij voor eigen gebruik arrangementen van grote en kleine composities.

't Hart schreef eveneens in opdracht, vooral van enkele Amerikaanse instellingen. Sommige werken zijn dan ook gelegenheidsmuziek, waarin 't Hart uitstekend aan de smaak van zijn opdrachtgevers kon voldoen door in deze composities religieuze of vaderlandse liederen te verwerken. Enkele van deze opdrachtwerken zijn de Springfield Suite, de Laren Suite, de King Fredrik Suite, de Berkeley Suite en als laatste de Whitemarsh Suite. 't Hart kon de Suites Laren en King Fredrik bekendheid garanderen door ze in de beiaardschool door zijn leerlingen te laten instuderen. Zijn verdere oeuvre is zeer omvangrijk en omvat veel gebruiksrepertoire en oefenstof. 't Hart gaf zijn composities zelf uit in het fonds van de Beiaardschool, en na zijn pensionering in 1984 in eigen beheer.

Memorabel is een uitvoering in 1958 van een werk van Ruud Koumans voor het Delfts Studenten Muziek Gezelschap Apollo in combinatie met beiaard. Al in januari van dat jaar werd in de landelijke pers gepreludeerd op dit evenement dat in augustus zou plaatsvinden. De première werd geteisterd door wind, die nauwkeurig samenspel onmogelijk maakte. Het carillon overstemde het strijkorkest en de partituren vlogen van de lessenaars. Voor een tweede uitvoering, een week later, moest het gezelschap door regen uitwijken naar een zaal waar Leen 't Hart de beiaardpartij op piano al improviserend uitvoerde. Bij deze gelegenheid maakte de compositie meer indruk dan bij de eerste uitvoering.

Nationale en internationale uitstraling

In 1958 werd Leen 't Hart door het Ministerie van Onderwijs, Kunsten en Wetenschappen naar Cobh (Ierland) afgevaardigd als deelnemer aan een International Beiaard Festival, dat een wedstrijdelement bleek te bevatten. Hij behaalde er drie van de vier prijzen. Teruggekomen in Nederland maakte hij in juni 1958 deel uit van jury bij de NKV-wedstrijd in Rotterdam, die hij als stadsbeiaardier mede had georganiseerd. Bij deze wedstrijd mochten zijn Amersfoortse leerlingen zich officieel aan het publiek presenteren, maar nog buiten mededinging. In augustus 1958 was Ritter een van de Nederlandse beiaardiers die bij toerbeurt de beiaard op de Expo te Brussel bespeelden. 't Hart speelde gedurende

een week in oktober. Het hiervoor genoten honorarium was juist toereikend voor de reis- en verblijfkosten en voor het toegangskaartje dat de beiaardier daar iedere dag zelf moest kopen. In 1959 volgde 't Harts tweede reis naar Brazilië, nu om de beiaard van de kathedraal van Sao Paulo in te spelen. Deze beiaard was een product van Petit en Fritsen.

Omgekeerd brachten de internationale contacten van Leen 't Hart meer dan eens buitenlanders naar Delft. In september 1959 en in mei 1960 studeerde de New Yorker Daniel Robins enkele maanden in het beiaardhuisje in Delft. Ook Schwester Lore Schwartzberg uit Hannover kwam enige tijd voor lessen naar Delft.

In 1962 maakte Leen 't Hart de eerste van circa vijftien concertreizen naar de Verenigde Staten van Amerika. Voor deze reizen behoefde en kreeg hij altijd toestemming van het bestuur van de Nederlandse Beiaardschool zolang de lessen niet in het gedrang kwamen. Deze reizen brachten veel publiciteit met zich mee, die door Leen 't Hart zelf door middel van persberichten in gang gezet was, zodat deze publiciteit dikwijls geconcentreerd was op zijn persoon. Desgevraagd deelde hij mede dat hij daar geen problemen mee had en het zag als een deel van zijn opdracht als directeur van de beiaardschool. Menig collega in Nederland kon daar moeilijk mee omgaan. Voor Rien Ritter, die als thuisblijver dan alle bespelingen in Delft verzorgde, was het niet altijd prettig zo in de schaduw te komen staan.

Typisch Delft

Van 1957 tot 1973 verzorgden Ritter en 't Hart het inleidend beiaardspel bij de Taptoe Delft, die jaarlijks in augustus plaats vond op de Markt, aan de voet van de Nieuwe Kerkstoren. In sommige jaren was het klokkenspel zelfs een actieve rol toebedeeld in de Finale. De agenda van Leen 't Hart vermeldt dan één keer hoe hij na de Inleiding voor de Taptoe ook nog elders een concert gaf en op tijd in Delft terug was voor zijn bijdrage aan de Finale. Ook werden de bespelingen voor de Taptoe menigmaal verzorgd door leerlingen van de beiaardschool, waarbij ook de buitenlandse leerlingen van zich lieten horen.

De jaarlijkse zomerconcerten in Delft op dinsdagavonden door 't Hart, Ritter en gastbeiaardiers kregen met enige regelmaat aandacht van de plaatselijke en regionale pers. Voor de vele belangstellenden werd de Markt verkeersvrij gemaakt en waren klapstoeltjes neergezet. Wanneer, zoals in 1962, de concerten werden geteisterd door slecht weer, konden de toehoorders hun toevlucht zoeken op de terrasjes aan de Markt.

Altijd waren Ritter en 't Hart bereid studentenliederen uit te voeren ter gelegenheid van de dies of de lustrumfeesten van de studenten verenigingen in Delft. Trots was 't Hart op het wapenfeit dat hij 's morgens vroeg de speeltrommel verstak met een melodie die een student hem de avond ervoor via de telefoon had voorgezongen.

Het luiden van de Bourdon van de Oude Kerk, in de jaren zestig tijdens de voorstellingen van Elckerlyc in het Prinsehof, mag in dit verband niet onvermeld blijven, hoewel het onderwerp 'luidklokken' enigszins buiten het bestek van dit artikel valt.

Tijdens het bezoek van Koning Phumibol van Thailand aan Nederland bezocht deze Delft, waarbij Leen 't Hart enkele van Phumibols composities voor klarinet op het klokkenspel ten gehore bracht. De geschiedenis vermeldt niet of de koning het heeft gehoord en geapprecieerd, het voorval haalde in ieder geval de krant.

De jaren zeventig en tachtig

In 1972 werd voor het eerst in de geschiedenis een Prix d'Excellence voor beiaard toegekend, en dan nog wel aan een buitenlander, de Amerikaan Dick Hudson Ladd. De openbare presentatie vond plaats in Delft op 29 december 1972. In de plaatselijke pers werd er veel aandacht aan besteed. Er was helaas weinig belangstelling van de kant van de Nederlandse beiaardiers daar het evenement op te korte termijn was bekend gemaakt, mede als gevolg van decemberdrukte bij de PTT.

In 1980 kreeg het klokkenspel een nieuwe bedrading en een nieuw klavier. De easyklepels van 1964 werden vervangen door traditionele klepels. Tijdens deze werkzaamheden werd een spoorloos geraakt klokje vervangen.

Over het beiaardspel tijdens de koopavonden in Delft in de jaren zeventig en tachtig kan het volgende worden opgemerkt. Ritter speelde op de vrijdag-koopavonden in Alphen aan den Rijn en 't Hart was belast met de bespelingen in Delft. Tijdens zijn ziekte in 1968 werden deze bespelingen waargenomen door de leerlingen Jan van der Zwart en Gerard de Waardt. Na de pensionering van Leen 't Hart in 1974 zetten dezen bij toerbeurt, en nu als vervangers voor Ritter, de koopavondbespelingen in Delft voort. Maar na hun gezamenlijke benoeming als beiaardiers in Maassluis in 1975 kregen ook zij problemen met het rooster. Na enkele jaren te hebben gewerkt met 'invallers voor de invallers' werden in 1977 Laura Meilink-Hoedemaker en Henk Groeneweg belast met de Delftse koopavondbespelingen. Deze situatie heeft geduurd tot de pensionering van Ritter in 1987.

Pensionering

Het leiderschap en een veranderende tijd hadden een ongunstig effect op de gezondheid van Leen 't Hart, met name op zijn bloeddruk, reden waarom hij in 1974 werd afgekeurd en vervroegd gepensioneerd als beiaardier in drie van de vier steden. In Delft werd na de pensionering van 't Hart in 1974 naast Ritter geen tweede beiaardier benoemd. Ritter werkte met waarnemers. In Rotterdam werd een opvolger benoemd en in Leiden ging Ritter alleen verder. Als stadsbeiaardier van Amersfoort mocht Leen 't Hart de bespelingen laten verzorgen door leerlingen maar hij heeft de halfjaarlijkse verstekingen in Amersfoort tot 1991 mogen voortzetten. Ook het docentschap en het directeurschap aan de beiaardschool kon hij onveranderd voortzetten.

World Carillon Federation

In 1978 werd in Amersfoort het 25-jarig bestaan van de beiaardschool gevierd, onder meer door het organiseren van een internationaal congres. Leen 't Hart heeft aan de realisering van dit congres een groot aandeel gehad, gesteund door het bestuur van de school en door de gemeente Amersfoort. Tijdens één van de zittingen werden de statuten van de World Carillon Federation bekrachtigd. Dit was een kroon op jarenlange voorbereiding om te komen tot een federatie.

Na 1974 gingen ook 't Harts jaarlijkse concertreizen naar de Verenigde Staten gewoon door omdat daar veel beiaardtorens van een lift zijn voorzien. In 1979 verhuisde 't Hart om praktische redenen van Moerkapelle naar Nijkerkerveen. Hij had daar volop gelegenheid zich aan zijn hobby, het tuinieren, te wijden. In de jaren tachtig is 't Hart als beiaardier wat op de achtergrond gekomen. Hij onderging in 1981 een bypass operatie aan zijn hart. In 1985 publiceerde 't Hart in Delft zijn credo inzake liturgisch orgelspel in de Gereformeerde Kerk ter gelegenheid van het 25-jarig jubileum als organist van zijn leerling Freek van der Brugge.

Ook Ritter maakte een hartinfarct door waarvan hij gelukkig vlot herstelde, onder meer door direct na ontslag dagelijks de trappen in zijn woning enkele malen te beklimmen om zodoende zijn spieren in conditie te houden, zodat hij zijn werk als beiaardier snel en volledig kon hervatten. Voor Ritter kwam de pensionering op zijn 65ste jaar in de zomer van 1987. Hij gaf op 26 juni 1987 zijn laatste bespeling in Leiden en op 18 augustus in Delft. Ritter had er grote moeite mee niet meer te kunnen beschikken over zijn instrument, louter omdat hij 65 jaar was geworden. Hij vond dat onrechtvaardig in vergelijking met andere musici, bij voorbeeld een violist of pianist. Het gemeentebestuur van Delft bood hem de gelegenheid wekelijks een uurtje op het klokkenspel te blijven spelen. Nu kon hij meer dan ooit tijd steken in zijn hobbies wiskunde en radiozenden. Ritter bleef een veel gevraagd concertgever. In Delft volgde Henk Groeneweg hem op als beiaardier. In Rijswijk en in Alphen bleef Ritter nog enige jaren in functie.

Zowel 't Hart als Ritter bleven als organist actief. Ritter herdacht in 1988 zijn 50-jarig dienstverband aan de Evangelisch Lutherse Gemeente. 't Hart zegde in 1990 na een dienstverband van meer dan vijftig jaar zijn functie als organist van de Gereformeerde Kerk op. Ritter heeft tot zijn overlijden in 1991 gewerkt als organist van de Evangelische Lutherse Kerk.

Naschrift

De beiaardkunst in Delft heeft in de de tweede helft van de twintigste eeuw op een hoog peil gestaan. Dit was enerzijds mogelijk dank zij een uitstekend en karakteristiek instrument, het klokkenspel op de toren van de Nieuwe Kerk, maar anderzijds ook en vooral door twee kundige beiaardiers. Daarbij had Leen 't Hart met zijn wereldwijde uitstraling de neiging zijn collega's, dus ook Rien Ritter, te overstralen. 't Hart heeft in 1992, terugziende op zijn dynamische jaren, gezegd dat hij zich in het begin van zijn loopbaan wel erg scherp heeft geprofileerd. Met deze uitspraak heeft hij het mogelijk gemaakt de geschiedenis van de beiaardkunst in de tweede helft van de twintigste eeuw te relativeren en in zijn juiste proporties weer te geven.

Verantwoording

De auteur van dit artikel heeft in de jaren zeventig als leerling van de Nederlandse Beiaard School veelvuldig contacten gehad met Leen 't Hart. Als vervanger van Rien Ritter in Delft en Leiden kwam ze in de jaren tachtig dikwijls met Ritter in gesprek. In 1985 publiceerde zij haar proefschrift 'Luidklokken en speelklokken in Delft'.

Dit artikel is eerder verschenen in Jaarboek 1992 van het Genootschap Delfia Batavorum onder de titel **Beiaardkunst in Delft in de tweede helft van de twintigste eeuw**